

Az érintett állam vétőjogának gyakorlása az ENSZ Biztonsági Tanácsában: gúzsba kötött rendszer?

Rendre felmerülő kérdés, amely ismét aktualitást kap az orosz–ukrán konfliktus kapcsán, hogy mit tehet az ENSZ olyan konfliktus esetén, amelyben a Biztonsági Tanács állandó tagja érintett, gyakorolhat-e olyan állandó tag is vétőjogot, aki érintett az adott döntésben, sőt, tágabb megközelítésben gyakorolhatnak-e vétőjogot az állandó tagok tömeges emberi jogi vagy humanitárius jogsértésekkel járó válságok esetén.

Az ENSZ Alapokmányának értelmében az ENSZ szervei közül a Biztonsági Tanács (BT) különleges felhatalmazást kap a nemzetközi béke és biztonság megteremtése és fenntartása érdekében: végső esetben kényszerítő intézkedések meghozataláról dönthet. A Biztonsági Tanács öt állandó tagból és tíz nem állandó tagból áll. Nem eljárási kérdésekben történő határozatait a Biztonsági Tanácsnak „az összes állandó tag egybevágó szavazatait magában foglaló kilenc igenlő szavazatával kell hoznia”: azaz ha csak egy állandó tag is nemmel szavaz, a határozatot nem fogadják el. A Biztonsági Tanács állandó tagjainak listája (USA, Kína, Egyesült Királyság, Franciaország, Oroszország) a II. világháború utáni világrendet tükrözi. Nem mellékesen joggal kérdezhető, hogy miért ezek az állandó tagok ma is, tudva, hogy a globális világrend meglehetősen nagy átrendeződésen ment keresztül 1945 óta. Erre talán a legegyszerűbb válasz, hogy azért, mert ezen a helyzeten végső soron csak maguknak az állandó tagoknak a beleegyezésével lehet változtatni, ugyanakkor rengeteg vita és kezdeményezés foglalkozik a BT reformjának szükségességével, amelyek azonban kézzelfogható eredményt eddig nem tudtak hozni.

Az ENSZ Alapokmánya nem zárja ki az állandó tagok vétőjogát az őket érintő kérdésekben. Az Alapokmány az érintettség kapcsán csupán a VI. fejezet és az 52. cikk 3. bekezdése értelmében hozott határozatoknál követeli meg a viszályban érdekelt féltől, hogy tartózkodjon a szavazástól. A VI. fejezet a viszályok *békés* rendezéséről szól, az 52. cikk 3. bekezdése pedig a regionális megállapodások útján történő *békés* rendezésről, tehát olyan esetben, amelyben esetleg az ENSZ BT kényszerítő intézkedést fogadna el, az állandó tag vétőtől való tartózkodása az Alapokmány alapján nem követelhető meg. Ebből

következik, hogy az Alapokmány alapján egy állandó tag meg tudja akadályozni a kényszerítő intézkedés elfogadását olyan helyzetben is, amelyben érintett.

A tagsági jogok felfüggesztése sem történhet meg a BT megkerülésével: az Alapokmány szerint a „Szervezetnek azt a tagját, amely ellen a Biztonsági Tanács *megelőző vagy kényszerítő intézkedéseket foganatosított*, a Közgyűlés a Biztonsági Tanács javaslatára tagsági jogainak és kiváltságainak gyakorlásából felfüggesztheti”. Ez tehát csak olyan tagra érvényes, amelyre vonatkozóan már a BT intézkedést foganatosított, és akkor is csak a BT javaslatára. Tehát a kör bezárult.

A vétőjog gyakorlása régóta vita tárgya, az ENSZ-en belül is több kezdeményezés jött létre, amely egyes esetekben a vétőjog gyakorlásával kapcsolatos önkorlátozást vagy tartózkodást követelné meg, például humanitárius válsághelyzetek, tömeges emberi jogi jogsértések vagy humanitárius jogsértések esetében. Ezzel együtt a vétőjogot az állandó tagok rendre gyakorolják, ha közvetlen vagy közvetett érdekeik úgy kívánják. A vétőjog gyakorlásában Oroszország, illetve jogelődje, a Szovjetunió jár élen: az ENSZ történetében a Szovjetunió/Oroszország összesen 119-szer gyakorolta vétőjogát, utána következően az USA 82-szer, az Egyesült Királyság 29-szer, Franciaország 16-szor és Kína 15-ször élt ezzel a jogával. Érdekesség, hogy a szervezet létrehozásától 1955-ig csak a Szovjetunió vétőzott, ezeknek nagy része az új tagok felvételével kapcsolatos kérdéseknél történt.

A legutóbbi vétót 2022. február 25-én Oroszország gyakorolta egy olyan határozattervezet kapcsán, amely egy nappal Oroszország Ukrajna teljes területének megtámadása után elítéli az orosz agressziót, elítéli a szakadár területek elismerését, illetve felszólítja Oroszországot, hogy vonja vissza csapatait Ukrajna területéről. A szavazás után az orosz állandó képviselő cinikus módon arra hivatkozott, hogy azért szavazott a határozattervezet ellen, mert az az ukrán emberek érdekeivel ellentétes lett volna. Utalt arra, hogy kimaradt a tervezetből, hogy Ukrajna Donyeck és Luhanszk lakóit bombázta, illetve nem tartotta be a minszki megállapodásokat. Hivatkozott arra is, hogy nehéz az Egyesült Államokkal lépést tartani az inváziók számában, ami miatt az USA nincs abban a helyzetben, hogy erkölcsileg ítélkezzen. Az állandó tagok közül Kína tartózkodott (ez nem minősül vétónak), amit azzal magyarázott, hogy az ENSZ-nek óvatosan kell megközelítenie a kérdést, a helyzetet enyhíteni kell, és nem olajat önteni a tűzre.

Az ENSZ tétlensége sok kérdést vet fel a Szervezet hasznossága tekintetében, azt azért meg kell jegyezni, hogy nem először. Ugyan az ENSZ célja a nemzetközi béke és biztonság fenntartása, azt láthatjuk, hogy ha az állandó tagok érdekeit

sérti, akkor nem tud hatékonyan fellépni a béke és a biztonság érdekében, így tulajdonképpen az állandó tagok gyakorlatilag gúzsba köthetik a rendszert. A fent ismertetett alapokmánybeli szabályokból azonban az is kitűnik, hogy a fennálló szabályrendszeren nehéz változtatni éppen az állandó tagok hozzájárulása nélkül.

2022. április 14.